

De Overspelige Vrouw

(Perikoop De Adultera - Johannes 7:53 – 8:1-11)

Uit het 6de hoofdstuk van het boek van Dr. Edward F. Hills¹:
*The King James Version Defended*²

Alle Schriftaanhalingen komen uit de Statenvertaling 1977 of HSV.
Vertaling, inlas, plaatje en voetnoten door M.V. – Update 1-10-2015 (uitbr.)

Johannes 7:53 - 8:1-11:

“7:53 En ieder ging naar zijn huis. 8:1 Jezus echter ging naar de Olijfberg. 2 En ‘s morgens vroeg kwam Hij opnieuw in de tempel en heel het volk kwam naar Hem toe; en Hij ging zitten en onderwees hen. 3 En de schriftgeleerden en de farizeeërs brachten een vrouw bij Hem, die op overspel betrappt was. 4 En toen ze haar in het midden geplaatst hadden, zeiden zij tegen Hem: Meester, deze vrouw is op heterdaad betrappt bij het plegen van overspel. 5 In de wet nu heeft Mozes ons geboden zulke vrouwen te stenigen; U dan, wat zegt U? 6 En dit zeiden zij om Hem te verzoeken, opdat zij iets hadden, om Hem aan te klagen. Maar Jezus bukte en schreef met de vinger in de aarde. 7 En toen zij Hem bleven vragen, richtte Hij Zich op en zei tegen hen: Wie van u zonder zonde is, laat die als eerste de steen op haar werpen. 8 En opnieuw bukte Hij en schreef in de aarde. 9 Maar toen zij dit hoorden en in hun geweten overtuigd waren, gingen zij weg, de een na de ander, te beginnen bij de oudsten tot de laatsten; en Jezus werd alleen achtergelaten, en de vrouw die in het midden stond. 10 Jezus nu richtte Zich op en toen Hij niemand zag dan de vrouw, zei Hij tegen haar: Vrouw, waar zijn die aanklagers van u? Heeft niemand u veroordeeld? 11 En zij zei: Niemand, Heere! En Jezus zei tegen haar: Dan veroordeel Ik u ook niet; ga heen en zondig niet meer”.

Het verhaal van de betrapte overspelige vrouw (genaamd *perikoop de adultera*) werd eerder hard aangepakt in de moderne bijbelvertalingen. De vertalingen van NBG, Telos 1982, Willibrord 1975, en de Groot Nieuws Bijbel 1983, zetten de passage tussen “doorhalingsmarkeringen” (of “twijfelhaken”). De Engelstalige versies RV, ASV zetten de perikoop ook tussen twijfelhaken en de RSV verbant hem naar de voetnoten. De New English Bible (NEB) die Westcott en Hort³ volgt, verwijdt de tekst van zijn plaats een zet hem aan het eind van het Evangelie als onafhankelijk fragment van onbekende origine. De NEB geeft de perikoop zelfs een andere naam: *An Incident In the Temple*. Maar zoals Burgon⁴ er ons lang geleden al aan herinnerde, is het afwijzen van deze kostbare verzen niet te rechtvaardigen.

¹ Edward F. Hills (1912-1981) was a respected Presbyterian scholar. He was a distinguished Latin and Phi Beta Kappa graduate of Yale University. He also earned the Th.B. degree from Westminster Theological Seminary and the Th.M. degree from Columbia Theological Seminary. After doing doctoral work at the University of Chicago in New Testament textual criticism, he completed his program at Harvard, earning the Th.D. in this field. Though largely ignored by professional textual critics and translators, Hills has encouraged thousands of pastors, evangelists, missionaries, and Bible teachers by his defense of the Received Text and his exposure of the unbelief of modern textual criticism. In 1956, he published *The King James Version Defended: A Christian View of the New Testament Manuscripts*. Key chapters include “A Short History of Unbelief,” “A Christian View of the Biblical Text,” “The Facts of New Testament Textual Criticism,” “Dean Burgon and the Traditional New Testament Text,” and “The Textus Receptus and the King James Version”. <http://www.wayoflife.org/fbns/kjvdefendershills.htm>.

² “The King James Version Defended” is downloadbaar op http://www.biblebelievers.com/KJV_Defended_Hills.html.

³ Lees over Westcott en Hort op mijn site: <http://www.verhoevenmarc.be/bijbelcorrupties.htm>

⁴ John William Burgon (1813 -1888) was a man of tremendous intellect and ranks among men such a Lancelot Andrews (1555 -1626) and Robert Dick Wilson (1856 -1930) in scholarship. He became the Dean of Chichester and has since been known as “Dean” Burgon. Dr. Burgon was contemporary with Westcott and Hort. He was an advocate of the Textus Receptus and was the nemesis of Westcott and Hort’s feeble arguments against it. He believed, unlike Westcott and Hort, in basing all conclusions on the solid foundation of facts rather than the sand of theory. He would leave no stone unturned in his quest for truth and no blow undelivered in his defense of it. <http://www.deanburgonsociety.org/>.

(a) Een oud getuigenis over de *perikoop de adultera*

Het verhaal van de overspelige vrouw vormde ook een probleem in oude tijden. Vroege Christenen hadden moeite met deze passage. De vergiffenis die Christus aan de overspeelster schonk stond haaks op hun overtuiging dat overspel streng bestraft moest worden. Zelfs in de tijd van Ambrosius (ca 374), bisschop van Milaan, waren er nog steeds vele Christenen die een afkeer hadden van dit gedeelte in Johannes' Evangelie. Dit wordt duidelijk uit de opmerkingen die Ambrosius maakte in een preek over Davids zonde. "Op dezelfde wijze kan het evangelieverhaal, dat voorgelezen werd, in niet geringe mate aanstoot gegeven hebben bij de ongeschoolden, in welk [verhaal] u opgemerkt hebt dat een overspeelster bij Christus werd gebracht en vrijuit kon gaan zonder veroordeling ... Maakte Christus de fout dat Hij niet rechtvaardig oordeelde? Het is niet goed dat zo'n gedachte in onze geesten zou komen, enz."⁽³²⁾.

Het verhaal van de overspelige vrouw is authentiek!

Lees Johannes 8:6 : "En dit zeiden zij om Hem te verzoeken, opdat zij iets hadden om Hem aan te klagen. Maar Jezus bukte en **schreef met de vinger in de aarde**".

Dit is een vervulling van Jeremia 17:13: "HEERE, Hoop van Israël, allen die U verlaten, zullen beschaamd worden. Wie zich van mij afkeren, zullen **in de aarde worden geschreven**, want zij hebben de bron van het levende water, de HEERE, verlaten"!

Johannes 8:7-9: "En toen zij Hem dit bleven vragen, richtte Hij Zich op en zei tegen hen: Wie van u zonder zonde is, laat die als eerste de steen op haar werpen. En opnieuw bukte Hij en **schreef in de aarde**. Maar toen zij dit hoorden en in hun geweten overtuigd waren, gingen zij weg, de één na de ander, te beginnen bij de oudsten tot de laatsten; en Jezus werd alleen achtergelaten, en de vrouw die in het midden stond".

De farizeeën en schriftgeleerden begrepen nu dat ook zij zondigden, en dan nog wel opzettelijk, want zij probeerden de Heer in de val te lokken, om Hem aan te klagen.

Vergelijk nu met Lukas 10:21, waar Jezus tot Zijn discipelen zegt: "Verblijd u echter niet daarover dat de geesten aan u onderworpen zijn, maar verblijd u erover dat uw namen **opgeschreven zijn in de hemel**". Daar staat tegenover dat de afvalligen in de aarde zullen geschreven worden. Dat betekent dat zij, ondanks hun afstamming van Abraham, hun einde hier op aarde zullen kennen, uitgewist uit het boek des levens, niet opgeschreven in de hemelen. (Vgl. Psalm 69:29; Filippenzen 4:3; Openbaring 3:5; Hebreeën 12:23).

Volgens Augustinus (ca 400) was het dit moralistische bezwaar tegen de *perikoop de adultera* dat tot zijn weglating geleid heeft in sommige nieuwtestamentische manuscripten die hem bekend waren. Hij schreef: "Bepaalde personen met weinig geloof, of eerder vijanden van het ware geloof, die vreesden, zo veronderstel ik, dat hun vrouwen ongestraft zouden kunnen zondigen, verwijderden in hun manuscripten die vergiffenisdaad van de Heer aan de overspeelster, alsof Hij die zei 'zondig niet meer' permissie had gegeven om te zondigen"⁽³³⁾. Ook beschuldigde in de 10de eeuw een Griek, Nikon genaamd, de Armeniërs ervan "het verslag weggeworpen te hebben dat ons leert hoe de overspeelster naar Jezus werd gebracht ... zeggende dat het voor de meeste mensen schadelijk was om naar zulke dingen te luisteren"⁽³⁴⁾.

Dat vroege Griekse manuscripten deze *perikoop de adultera* bevatten is bewezen door de aanwezigheid ervan in het 5de eeuwse manuscript *D*⁵. Dat ook vroege Latijnse manuscripten de perikoop bevatten wordt aangegeven door zijn aanwezigheid in de Oud-Latijnse codices *b* en *e*. Dit wordt bevestigd door Hiëronymus (ca. 415) dat "in het Evangelie volgens Johannes in vele manuscripten, zowel Griekse als Latijnse, het verhaal wordt gevonden van de overspelige vrouw die beschuldigd werd voor de Heer"⁽³⁵⁾. Er is geen reden om de accurateheid van Hiëronymus' verklaring in twijfel

⁵ Zie voor de tekstbronnen van het Nieuwe Testament: <http://www.verhoevenmarc.be/PDF/tekstbronnen.pdf>.

te trekken, in het bijzonder gezien een andere verklaring over zijn bezorgdheid over de toevoeging aan het eind van Markus bewezen is correct te zijn door de ontdekking van het toegevoegde materiaal in codex W⁶. En dat Hiëronymus persoonlijk de *perikoop de adultera* aanvaardde als echt wordt aangetoond door het feit dat hij deze opnam in de Latijnse Vulgaat.

Een ander bewijs van de aanwezigheid van de *perikoop de adultera* in vroege Griekse manuscripten van Johannes is het citaat ervan in de *Didascalia Apostolorum* (*Leringen van de apostelen*) en in de *Constitutiones Apostolorum* (*Apostolische constituties*), die gebaseerd zijn op de *Didascalia*⁷.

... te doen zoals Hij ook deed met haar die gezondigd had, waarbij de oudsten haar voor Hem plaatsten, het oordeel in Zijn hand legden en vertrokken. Maar Hij, de Zoeker van de harten, vroeg en zei tot haar: ‘Hebben de oudsten u veroordeeld, mijn dochter’ en zij zei tot Hem: ‘Nee, Heer’. En Hij zei tot haar: ‘Ga heen; ook Ik veroordeel u niet’.⁽³⁶⁾

In deze twee documenten (respectievelijk uit de 3de en 4de eeuw) hebben bisschoppen erop aangedrongen om vergiffenis te verlenen aan berouwvolle zondaars. Nadat vele Schriftpassages geciteerd werden om dit betoog te onderbouwen, werd de climax bereikt in het opperste voorbeeld van goddelijke genade, namelijk het medelijden dat Christus toonde aan de vrouw die betrapt werd op overspel. Tischendorf erkende dat dit citaat uit het Evangelie van Johannes kwam. “Alhoewel”, zo schrijft hij, “de *Apostolische Constituties* eigenlijk niet de naam van Johannes vermelden als de auteur van dit verhaal van de overspeelster, zou het zinloos zijn te beweren dat men dit verhaal uit een andere bron had kunnen betrekken”.⁽³⁷⁾ Het is waar dat R. H. Connolly (1929)⁽³⁸⁾ en andere moderne critici erop staan dat het citaat niet betrokken werd uit het canonieke Evangelie van Johannes maar van het apocriefe⁸ *Evangelie volgens de Hebreëën*, maar dit lijkt nauwelijks geloofwaardig. In de hele lijn van het betoog worden enkel passages aangevoerd van de canonieke Schriften van het Oude en het Nieuwe Testament. Kunnen wij veronderstellen dat, toen de auteurs van deze twee werken de climax van hun betoog bereikten over de clementie over de zondaar, zij dan de Schriften zouden verlaten en zouden terugvallen op een apocrief boek?

Een ander belangrijk getuigenis over de *perikoop de adultera* is dat van Eusebius (ca. 324). In zijn *Kerkelijke geschiedenis*⁹ geeft Eusebius uittreksels van een oude verhandeling die geschreven was door Papias, bisschop van Hiërapolis, getiteld: “Uiteenzettingen van de Heer”¹⁰. Eusebius besluit zijn bespreking van Papias’ geschriften met de volgende verklaring: “Dezelfde schrijver gebruikte citaten uit het eerste Evangelie van Johannes, en evenzo ook dat van Petrus, en heeft een uiteenzet-

⁶ Na Markus 16:14 werd een toevoeging ingelast die bekend was bij Hiëronymus en die als volgt verschijnt in *Codex W*: “En zij antwoordden en zeiden: ‘Deze eeuw van wetteloosheid staat onder Satan, die niet toestaat dat de waarheid Gods over de onreine dingen van de geesten heerst. Openbaar daarom nu uw gerechtigheid’. Zo spraken zij tot Christus. En Christus antwoordde hen: ‘De termijn van de jaren van Satans dominantie werd vervuld, maar andere verschrikkelijke dingen komen eraan. En voor hen die gezondigd hebben werd ik overgeleverd aan de dood, opdat zij zouden terugkeren tot de waarheid en niet meer zouden zondigen, opdat zij mogen erven de geestelijke en onverderfelijke heerlijkheid van gerechtigheid die in de hemel is’”. Zie <http://www.verhoevenmarc.be/bijbelcorrupties.htm>

⁷ Dit behoort tot de canonverzamelingen uit het Oosten: “Pseudo-apostolische geschriften, verzamelingen van kerkelijke, vooral liturgische, bepalingen, die van de 1ste tot de 5de eeuw in het Oosten werden samengesteld en op naam van de apostelen werden gezet om er groter gezag aan te verlenen. Dit zijn: de *Didache* of *Doctrina duodecim Apostolorum*; *Didascalia Apostolorum*; *Canones ecclesiastici sanctorum Apostolorum*; *Constitutiones Apostolorum* en de *85 Canones Apostolorum*”. (Encarta 2002).

⁸ Apocriefen: apocriefen (v. Gr. *apokruphos* = verborgen), term waarmee in de christelijke kerken die geschriften worden aangeduid die in de laatste eeuwen voor en de eerste eeuwen na Christus rond de bijbel zijn ontstaan, vaak op naam van bijbelse personen zijn gezet en soortgelijke religieuze onderwerpen behandelen. Omdat zij vaak in min of meer sektarische kringen hun oorsprong vonden, zijn zij door de Kerk niet als canoniek erkend. Zowel rond het Oude als rond het Nieuwe Testament is een hele groep van deze geschriften ontstaan. Om deze van de canonieke geschriften te onderscheiden, is in de christelijke oudheid de term apocrief ingevoerd (zie ook canon). (Encarta 2002).

⁹ Eusebius is de vader van de kerkgeschiedenis; zijn *Kerkelijke geschiedenis* (*Ekklesiastikè historia*) in tien boeken bevat onschatbare documenten. (Encarta 2002).

¹⁰ Papias (ca. 65 - ca. 130 n.C.), bisschop van Hiërapolis in Phrygië, een van de Apostolische Vaders, was volgens Irenaeus (*Adversus Haereses*, V, 33, 4) een metgezel van Polycarpus, en leerling van de apostel Johannes. In *Logioon kuriakoon exègèseis* (*Uiteenzettingen van logia over, of van, de Heer*) verzamelde hij een reeks mondelinge overleveringen van leerlingen van Jezus. Dit werk bevat een bericht over de oorsprong van de eerste twee evangeliën (zie Marcus; Matteüs). (Encarta 2002).

ting gegeven van een ander verhaal over een vrouw die voor de Heer beschuldigd werd van vele zonden dat in het *Evangelie volgens de Hebreëen* staat”.⁽³⁹⁾

Van deze verklaring van Eusebius hebben naturalistische¹¹ critici de gevolgtrekking gemaakt dat Eusebius van de *perikoop de adultera* enkel wist dat het een verhaal was dat voorkomt in de geschriften van Papias en in het *Evangelie volgens de Hebreëen* en niet als een deel van het canonieke Evangelie van Johannes. Deze conclusie echter is geenszins terecht. Eusebius kan het verhaal van de overspelige vrouw vijandig gezind zijn geweest, niet enkel wegens moralistische bezwaren maar ook omdat er een relatie was met Papias. Want Eusebius had maar een lage dunk van Papias en zijn geschriften. “Hij was een man met een erg kleine intelligentie”, zo verklaarde Eusebius, “zoals blijkt in zijn geschriften”.⁽⁴⁰⁾ Het kan best zijn dat de minachting die Eusebius voelde voor Papias, hem onwillig maakte om het feit te vermelden dat het verhaal in Papias’ geschriften ook verscheen in sommige van de manuscripten van het Evangelie van Johannes. In ieder geval, een argument tegen de echtheid van Joh. 7:53-8:11 dat gebaseerd is op Eusebius, is een “argument van stilzwijgen”¹², en argumenten van stilzwijgen zijn altijd zwak. In plaats van het gewicht te leggen op Eusebius’ stilzwijgen is het veel redelijker de nadruk te leggen op zijn positief getuigenis, namelijk dat het verhaal van de overspelige vrouw erg oud is en teruggaat tot de dagen van de apostelen.

Ook de Spaanse pater Pacianus (ca. 370) deed beroep op de *perikoop de adultera* toen hij protesteerde tegen buitensporige disciplinaire strengheid. Hij stelde de vraag: “Bent u onwillig in het Evangelie te lezen dat de Heer ook de overspelster spaarde die niet door een mens veroordeeld was?”⁽⁴¹⁾

(b) Wat de feiten van de geschiedenis aangeven

De feiten van de geschiedenis geven aan dat gedurende de vroege christelijke eeuwen de kerk overspel gewoonlijk zag als zo’n een ernstige zonde dat die enkel kon vergeven worden - als dat al kon - na een ernstige boetedoening. Bijvoorbeeld, zo zegt Cyprianus¹³ (ca. 250) dat bepaalde bisschoppen, die hem voorafgingen in de provincie Noord-Afrika “leerden dat aan overspeligen geen verzoening hoorde gegeven te worden en dat voor echtelijke ontrouw helemaal geen berouw in aanmerking kon genomen worden”.⁽⁴²⁾ Vandaar dat er aanstoot genomen werd aan het verhaal van de overspelige vrouw die voor Christus gebracht werd, omdat zij blijkbaar te gemakkelijk vergiffenis had gekregen. Als dat het geval is, dan is het zeker redelijker te geloven dat dit verhaal uit het Johannesevangelie werd verwijderd door overijverige tuchtmeesters, dan te veronderstellen dat een verhaal, dat zo haaks stond op de ascetische zienswijze van de vroege kerk, aan het Evangelie van Johannes werd toegevoegd vanuit een niet-canonieke bron. Er zou een sterk motief bestaan hebben om het te verwijderen maar geen enkel motief om het toe te voegen, en het vooroordeel ertegen zou de toevoeging ervan erg moeilijk gemaakt hebben.

Niet enkel conservatieven maar ook helder denkende specialisten hebben opgemerkt dat het historische bewijs het geloof begunstigt dat de *perikoop de adultera* veeleer uit de tekst werd verwijderd van het vierde Evangelie dan eraan toegevoegd. Hilgenfeld (1875) merkt op: “De krachtige voorstelling van de evangelist moet in een vroege tijd, in het bijzonder in het Oosten, erg beledigend zijn overgekomen”.⁽⁴³⁾ Vandaar dat Hilgenfeld de verklaring van Augustinus terug in aanmerking nam, namelijk dat de passage werd verwijderd door overijverige schrijvers “als zijnde helemaal onwaarschijnlijk”. En Steck (1893) suggereerde dat het verhaal van de overspelster in het Evangelie van Johannes reeds was opgenomen voordat het werd geopenbaard. Steck concludeerde “Dat het later opzij werd gezet wegens morele preutsheid is gemakkelijk te begrijpen”.⁽⁴⁴⁾

¹¹ Naturalisme: in de filosofie de leer dat er niets kenbaar is of bestaat boven de natuur of het zijnde; leer waarin het bestaan van God wordt ontkend en al het bestaande uit natuurlijke oorzaken wordt verklaard. (Van Dale).

¹² Ook genoemd: *argumentum e(x) silentio*: argument berustend op stilzwijgen, op het feit dat ergens iets niet gezegd wordt. (Van Dale).

¹³ Cyprianus, eigenlijk Thascius Caecilius Cyprianus (Carthago tussen 200 en 210 - aldaar 14 sept. 258), bisschop van Carthago, geboren in de hoofdstad van het Romeinse Africa, werd retor, maar ontving in 246 of 247 de christelijke doop van de presbyter Caecilianus en werd twee of drie jaar later door de stem des volks tot bisschop gekozen. (Encarta 2002).

Rendel Harris (1891) was ervan overtuigd dat de Montanisten¹⁴ en ascetische christelijke sekten, die in de 2de eeuw floreerden, vertrouwd waren met de *perikoop de adultera*. Hij schreef: “De Montanistische kerken ontvingen deze toevoeging aan de tekst niet, ofwel zijn zij verantwoordelijk voor de weglating ervan; maar tegelijk kan aangetoond worden dat zij in het Westen van deze tekst perfect afwisten, want de Latijnse vertaler van Handelingen heeft enkele woorden ervan geleend in Handelingen 5:18.⁽⁴⁵⁾ In Hand 5:18 wordt ons gezegd van de Joodse leiders “[zij] sloegen hun handen aan de apostelen, en zetten hen in de algemene gevangenis”. Aan dit vers voegt de Latijnse versie van *D* toe: “En ieder ging naar zijn huis”. Zoals Harris waarneemt komt deze toevoeging blijkbaar overeen met Joh 7:53, na de opheffing van de samenkomst. Indien het de Montanisten waren die deze woorden aan Hand 5:18 toevoegden, dan moet de *perikoop de adultera* al heel vroeg deel uitgemaakt hebben van het Johannesevangelie.

Naturalistische geleerden die erop staan dat Joh 7:53-8:11 een toevoeging is aan de Evangelietekst kunnen hun positie enkel staande houden door de feiten te negeren, door niet in acht te nemen wat de oude schrijvers over deze *perikoop de adultera* zeggen en door het stilzwijgen te behouden over andere oude schrijvers die daar helemaal niets over zeggen. Dit is wat Hort deed in zijn *Introduction* (1881). Hier wordt het getuigenis van Ambrosius en Augustinus nauwelijks aangehaald, en de verklaring van Nikon over de Armeniërs is weggewimpeld als louter een misverstand.⁽⁴⁶⁾ Tegen de bewijzen in staat Hort erop dat de *perikoop de adultera* niet beledigend overkwam in de vroege kerk. “Er is reden om te denken dat weinigen in oude tijden deze sectie als een struikelblok aanzagen, behalve Montanisten en Novatianen”.⁽⁴⁷⁾ Met de implicaties van deze wegvegende verklaring kan Rendel Harris echter niet instemmen. Hij zegt: “Uiteraard denkt dr. Hort dat het geknoei met de tekst van de Montanisten niet veel om het lijf had; wij echter hebben redenen te geloven dat dit een erg ver reikende invloed had”.⁽⁴⁸⁾

Vandaag zijn de meeste naturalistische geleerden er zo zeker van dat Joh 7:53-8:11 niet authentiek is, dat zij een discussie over de materie onproductief vinden. Wanneer zij te maken krijgen met deze kwestie (in verband met leken, die er nog steeds in geïnteresseerd zijn) dan volgen zij de lijn van Westcott en Hort. Zij wimpelen het oude getuigenis weg als absurd en vertrouwen op het “argument van stilzwijgen”. Dus ridiculiseert Colwell (1952) de reden die Augustinus geeft voor het verwijderen van de *perikoop de adultera*. Hij verklaart: “De algemeenheid van de weglating in vroege Griekse bronnen kan moeilijk op die manier verklaard worden. Sommige van deze Griekse schrijvers moeten ongehuwd zijn geweest! Noch wordt Augustinus’ argument ondersteund door het bewijs van Lukas’ Evangelie, waar zelfs grotere handelingen van medelijden onaangeroerd bleven door de schrijvers bij wie het verhaal van Johannes ontbreekt”.⁽⁴⁹⁾

Het argument dat Colwell tracht te scoren tegen Augustinus is echter ontoereikend. Want er is een groot verschil tussen het verhaal van de overspeelster in Johannes 8 en het verhaal in Lukas 7 van de zondige vrouw die de voeten van Jezus zalfde en vergeven werd. In Lukas wordt gewezen op het berouw en geloof van de vrouw; in Johannes worden deze factoren niet expliciet vermeld. In Lukas wordt de wet van God niet in vraag gesteld; in Johannes staat dit blijkbaar in de marge. In Lukas was de zondige vrouw een hoer; in Johannes was de vrouw een overspeelster. Dus zijn er goede redenen waarom de gerezen bezwaren tegen het verhaal van de overspeelster in Johannes niet toe- pasbaar zijn op het verhaal van de hoer in Lukas en waarom Tertullianus¹⁵, bijvoorbeeld, naar Lukas’ verhaal verwijst maar zwijgt over dat van Johannes.

(c) Misleidende noten in moderne bijbelversies

¹⁴ Montanisme, vroeg-christelijke religieuze beweging, veroorzaakt door Montanus, die ca. 156 in Klein-Azië in gezelschap van twee profetische vrouwen, Priscilla en Maximilla, optrad met een extatische en rigoristische prediking. (Encarta 2002).

¹⁵ Tertullianus, Quintus Septimius Florens (Carthago ca. 160 - aldaar na 220), de eerste Latijn schrijvende vroeg-christelijke auteur, de belangrijkste vóór Aurelius Augustinus, zoon van een Romeins officier, studeerde recht en retorica, was advocaat te Rome, en kwam vandaar ca. 195 als christen in zijn vaderstad terug. Fel van karakter en van taal, schreef hij tal van apologetische, dogmatische en ethische traktaten. ... Omstreeks 207 ging hij over tot het montanisme, omdat hij de mentaliteit van de kerk te laks achtte; als montanist kwam hij echter weer tot een eigen groepering. (Encarta 2002).

De noten die in moderne versies over Johannes 7:53-8:1-11 weergegeven staan, zijn compleet misleidend. Bijvoorbeeld de RSV. (Revised Standard Version) zegt dat de meeste oude autoriteiten deze passage weglaten, of weergeven met variaties van de tekst, of aan het eind van het Evangelie, of na Lukas 21:38. En de NEB. (New English Bible) zegt dezelfde dingen en voegt eraan toe dat de *perikoop de adultera* geen vaste plaats heeft in de oude nieuwtestamentische manuscripten. Deze noten impliceren dat oorspronkelijk het verhaal van de overspeelster circuleerde als een onafhankelijk verhaal, in vele vormen, en dat later, toen de schrijvers het begonnen toe te voegen aan het Nieuwe Testament, zij niet konden overeenstemmen over de plaats waar zij het verhaal zouden zetten en dat de enen het hier plaatsten en anderen elders.

Von Soden (1902) toonde lang geleden aan dat de zienswijze die in deze noten besloten ligt, helemaal foutief is. Alhoewel deze geleerde de echtheid van Johannes 7:53-8:1-11 ontkende, was hij in zijn monumentale studie over deze studie fair in zijn presentatie van de feiten. Na te vermelden dat deze sectie soms werd gevonden aan het eind van het Johannesevangelie, en soms in de marge naast Joh 7:52, en dat in één groep manuscripten (de Ferrar-groep) de sectie is ingevoegd na Lukas 21:38, gaat von Soden als volgt verder: “Maar in de grote meerderheid van de manuscripten staat het in de tekst tussen 7:52 en 8:12 behalve dat in tenminste de helft van deze manuscripten het voorzien is tussen doorhalingsmarkeringen¹⁶ in de marge”⁽⁵⁰⁾ De gewoonlijke locatie van de *perikoop de adultera* in Johannes is dus tussen 7:52 en 8:12. De manuscripten die het op een andere plaats weergeven zijn uitzonderingen op de regel.

Metzger (1964) zegt: “De perikoop is klaarblijkelijk een stuk van de vlottende traditie die circuleerde in bepaalde delen van de westerse kerk. Hij werd later ingelast in verschillende manuscripten, op verschillende plaatsen”⁽⁵¹⁾ Maar Metzgers interpretatie van de feiten is onjuist, zoals von Soden lang geleden zorgvuldig aantoonde. Von Soden toonde aan dat de gewoonlijke locatie van de *perikoop de adultera* ook zijn originele locatie was in de nieuwtestamentische tekst. De andere locaties, en de ongewoonlijk grote aantallen van variante lezingen ervan, waren latere ontwikkelingen die plaatsvonden nadat de *perikoop* een onderdeel werd van het Nieuwe Testament. “Niettegenstaande de overvloed van variante lezingen”, zo verklaarde hij, “werd met zekerheid vastgesteld dat de *perikoop* niet in de vier Evangeliën is binnengedrongen in verschillende vormen en op verschillende plaatsen. Deze hypothese is reeds tegengesproken door de vaste plaats die de sectie heeft, waartegen de welgekende, solitaire uitzondering van de gemeenschappelijke afstammeling van de zogenaamde Ferrar-groep, niets kan bewijzen. Integendeel, toen de *perikoop* op een bepaalde tijd en plaats voor het eerst in de vier Evangeliën werd geïncorporeerd, om zijn plaats te verdedigen met variërend succes tegen alle aanvallen, had het de volgende bewoordingen”⁽⁵²⁾ En dan gaat von Soden verder met het geven van zijn reconstructie van de originele gedaante van de *perikoop de adultera*. Deze verschilt wezenlijk niet van de vorm die voorkomt in de Textus Receptus en de King James Version¹⁷.

Ook de openingsverzen (Joh 7:53-8:2) van de *perikoop de adultera* geven duidelijk aan dat zijn originele positie in het Nieuwe testament tussen Joh 7:52 en 8:12 ligt, want dit is de enige locatie waarin deze introductieverzen in de context passen. Het eerste ervan (7:53) beschrijft de opheffing van de woelige samenkomst die er onmiddellijk aan voorafgaat. De volgende twee verzen (8:1-2) vertellen ons wat Jezus intussen deed en daarachter. En zodoende is er een overgang gemaakt naar de vrouw die op overspel was betrapt. Maar in die andere locaties, waar de *perikoop* voorkomt in een relatief klein aantal manuscripten, hebben deze inleidende verzen geen zin, en ze bewijzen overtuigend dat de *perikoop* werd misplaatst.

Lang geleden wees Burgon erop hoe onbetrouwbaar sommige van die manuscripten zijn die de *perikoop de adultera* misplaatsen: “De critici herinneren ons er ijverig aan dat in vier lopende kopieën (De Ferrar-groep) de verzen in kwestie aan het eind van Lukas 21 werden gehecht. Maar zijn zij dan vergeten dat ‘deze vier codices betrokken werden van een gemeenschappelijk archetype¹⁸’ en daarom één en dezelfde oude - en mag ik toevoegen? - corrupte kopie representeren. Dezelfde critici

¹⁶ Door ons meestal “twijfelhaakjes” [...] genoemd.

¹⁷ En de Statenvertaling, die eveneens op de Textus Receptus is gebaseerd.

¹⁸ Oudste bekende vorm van een manuscript die ten grondslag ligt aan alle overgeleverde teksten. (Van Dale).

worden eraan herinnerd dat in dezelfde vier codices de ‘zware strijd en bloederig zweet’ (Lukas 22:43-44) gevonden worden in het Evangelie van Mattheüs tussen 26:39 en 40. Zulke ongebreidelheid van de kant van een solitair exemplaar van de Evangeliën, tast niet méér de juiste plaats aan van deze of andere verzen dan dat de overtallige vingers van een bepaalde man in Gath¹⁹ het feit zou aantasten dat een mens weerszijden slechts 5 vingers heeft en niet zes”.⁽⁵³⁾

(d) Het stilzwijgen van de Griekse vaders uitgelegd

De argumenten van naturalistische critici tegen de echtheid van Johannes 7:53-8:11 zijn grotendeels argumenten van stilzwijgen, en het sterkste stilzwijgen is, zoals algemeen gedacht, dat van de Griekse kerkvaders. Metzger (1964) spreekt als volgt: “Zelfs nog signifikanter is het feit dat geen enkele Griekse kerkvader in de tijdsspanne van duizend jaar na Christus naar de perikoop verwijst, zelfs hen inbegrepen die, zoals Origenes, Chrysostomus en Nonnus (in zijn metrische parafrase), met het gehele Evangelie handelden, vers na vers. Euthymius Zigabenus, die in de eerste helft van de twaalfde eeuw leefde, is de eerste Griekse schrijver die commentaar geeft op de passage, en zelfs hij verklaart dat de accurate kopieën van het Evangelie deze niet bevatten”.⁽⁵⁴⁾

Dit argument echter is helemaal niet zo sterk als Metzger het doet lijken. In de eerste plaats, zoals Burgon er lang geleden al op wees, moeten wij tenminste drie eeuwen aftrekken van deze duizendjarige periode waarover Metzger zo onheilspellend spreekt. Want Tischendorf vermeldt 9 manuscripten uit de 9de eeuw die de *perikoop de adultera* op zijn gewoonlijke plaats bevatten, en ook een dat van de achtste eeuw kan zijn. En dus kan er geen stilzwijgen geweest zijn in het laatste derde deel van die duizend jaar want zij wisten niet af van manuscripten met Joh 7:53-8:11 in de positie die ze nu in de grote meerderheid van de Nieuwe Testamenten innemen. De latere Griekse vaders hebben deze verzen niet becommentarieerd, hoofdzakelijk omdat de vroegere Griekse vaders het niet gedaan hadden.

Maar de stilte van de vroege Griekse vaders, zoals Origenes (ca. 230), Chrysostomus (ca. 400), en Nonnus (ca. 400), impliceert niet noodzakelijk dat deze oude bijbelgeleerden niet afwisten van de *perikoop de adultera* als onderdeel van het Johannesevangelie. Want zij werden ertegen beïnvloed door het moralistische vooroordeel waarover we gesproken hebben en ook door het feit dat sommige van de manuscripten die zij kenden het stuk weglieten. En Burgon noemt een andere goede reden waarom deze vroege vaders deze sectie niet becommentarieerden. Hun commentaren stonden in relatie tot hun prediking, en hun prediking zou beïnvloed worden door het feit dat de *perikoop de adultera* was weggelaten uit de oude Pinkster-schriftlezing van de kerk:

“Nu, voor het eerst wordt het overvloedig duidelijk waarom Chrysostomus²⁰ en Cyrillus²¹, in hun commentaar op Johannes’ Evangelie, het gedeelte 7:52-8:11 voorbijgaan. Natuurlijk doen zij dat. Waarom zouden zij, en hoe konden zij iets becommentariëren wat niet openlijk werd gelezen voor de gemeente? Ditzelfde is verwant met wat (in een welbekend ‘scholium’) Apollinarius²² en Theodorus van Mopsuestia²³ hebben gedaan. Ook Origenes’ naam - alhoewel de critici geen recht hebben om hem te claimen, ziende dat zijn commentaar over dat deel van Johannes ontbrak - kan, zoals ik zei, volgens mij toegevoegd worden aan dezen die hetzelfde deden”.⁽⁵⁵⁾

Al in een erg vroeg stadium was het in de hele Kerk de gewoonte geworden om Joh 7:37-8:12 te lezen op Pinksterdag. Deze lezing begon met Johannes 7:37-39, verzen die erg geschikt waren voor deze feestdag waarin de uitstorting van de Heilige Geest werd herdacht: “En op de laatste, de grote dag van het feest, stond Jezus en riep: Als iemand dorst heeft, laat Hij tot Mij komen en drinken. ... En dit zei Hij over de Geest, Die zij, die in hem geloven, ontvangen zouden; want de Heilige Geest was er nog niet, omdat Jezus nog niet verheerlijkt was”. Dan ging de lezing verder met Joh 7:52, Joh 7:53-8:11 werd overgeslagen, en de lezing werd afgesloten met Joh 8:12: “Jezus dan sprak op-

¹⁹ “En er was een zeer lang man, die zes vingers had aan zijn handen, en zes tenen aan zijn voeten, vier en twintig in getal, en deze was ook aan Rafa geboren” (2 Samuël 21:20).

²⁰ Circa 345-407. (Encarta 2002).

²¹ Gestorven in 444. (Encarta 2002).

²² Circa 310-390. (Encarta 2002).

²³ Circa ca. 350-428. (Encarta 2002).

nieuw tot hen en zei: Ik ben het Licht der wereld; wie Mij volgt, zal beslist niet in de duisternis wandelen, maar zal het licht van het leven hebben”. Dus het feit dat de *perikoop de adultera* op Pinksteren niet openbaar werd gelezen, was een toegevoegde reden waarom de vroege Griekse kerkvaders er geen commentaar over schreven.

Waarom werd het verhaal van de overspelige vrouw overgeslagen in de Pinksterlezing? Kennelijk omdat het niet geschikt was bij het kernidee van Pinksteren. Maar critici hebben een andere verklaring. Volgens hen maakte deze passage in de tijd dat de Pinksterlezing werd gebracht geen deel uit van het Johannesevangelie. Maar, zoals Burgon erop wijst, dit maakt het moeilijker dan ooit om te verklaren hoe deze passage geplaatst werd na Joh 7:52. Waarom zou een schrijver dit verhaal van een overspelster introduceren middenin de oude lezing voor Pinksteren? Hoe zou iemand daarop kunnen komen?

Bovendien, alhoewel de Griekse vaders zwegen over de *perikoop de adultera*, was de kerk daarover niet stil. Dit wordt aangetoond door het feit dat Joh 8:3-11 werd gekozen om elk jaar openbaar gelezen te worden op de dag van Pelagius²⁴, op 8 oktober. Burgon wijst op de betekenis van deze historische omstandigheid: “De grote Oosterse Kerk spreekt zo krachtig als de donder over dit onderwerp. In al haar patriarchaten, zover als de geschreven berichten over haar praktijk reiken - en ze reiken terug tot de tijd van diezelfde vaders die zwegen uit verlegenheid - heeft de Oosterse Kerk negen van de twaalf verzen geselecteerd als een speciale lezing voor 8 oktober”.⁽⁵⁶⁾

(e) Het interne bewijs

Naturalistische critici hebben getracht te argumenteren tegen de echtheid van Joh 7:53-8:11 op basis van het interne bewijs. Colwell (1952) bijvoorbeeld, beweert dat het verhaal van de overspelige vrouw niet past in de context, en dat het verschilt in zijn woordenschat en algemene toon van de rest van Johannes' Evangelie.⁽⁵⁷⁾ Maar met deze argumenten scheppen de critici enkel moeilijkheden voor zichzelf. Want als de *perikoop de adultera* een interpolatie (inlassing) is en als die zo opvallend uit de harmonie valt met zijn context en de rest van het Johannesevangelie, waarom dan werd hij ooit geplaatst in de positie die hij nu inneemt? Dit is de vraag die Steck (1893)⁽⁵⁸⁾ lang geleden stelde en het werd nooit beantwoord.

Maar er zit eigenlijk erg weinig substantie in deze opwerpingen. Argumenten over de literaire stijl zijn gekend om hun zwakheid. Ze werden gebruikt om alle soorten dingen te bewijzen. En Burgon wees lang geleden op uitdrukkingen in de *perikoop* die karakteristiek zijn voor het Evangelie van Johannes: “Wij zien hoe, geheel volgens Johannes manier van doen, er een kleine verklarende clausule is in vers 6: ‘En dit zeiden zij om Hem te verzoeken, opdat zij iets hadden, om Hem aan te klagen’. Wij zijn bovendien geraakt door de verhevenheid in de verzen 6 en 8, over het schrijven in de aarde - zulke allusies op iets komen voor in elk werk van de laatste Evangelist”.⁽⁵⁹⁾

En over het niet passen in de context toont Burgon aan dat de situatie eigenlijk andersom is. Wanneer de *perikoop de adultera* wordt weggelaten, blijft er een serieuze leemte over, een gapende wonde die niet genezen kan worden:

“Bemerk dat in de geheimzinnige codexen *B*²⁵ en *Aleph*²⁶ er een onmiddellijke overgang is gemaakt van de woorden ‘dat uit Galilea geen profeet is opgestaan’ (7:52) naar ‘Jezus dan sprak

²⁴ Pelagius was waarschijnlijk een Britse monnik die leefde in de vijfde eeuw na Christus. Vermoedelijk is hij gestorven na 418. Sommigen veronderstellen dat hij geleefd heeft van ongeveer 360 tot 435. Hij was een tijdgenoot van Augustinus (die Pelagius overigens als een heilig man omschreven heeft), zijn grote tegenstander. (Wikipedia).

²⁵ Codex *B* is ook bekend als Codex Vaticanus, “Grieks bijbelhandschrift dat sinds de middeleeuwen in de bibliotheek van het Vaticaan wordt bewaard. Het wordt omstreeks het midden van de 4de eeuw gedateerd ... De waarde van de tekst van dit handschrift werd en wordt door vele onderzoekers (o.a. F.J.A. Hort) overeenkomstig zijn ouderdom zeer hoog aangeslagen. De uitgave van het Nieuwe Testament door Nestle-Aland bevat bijv. nog een groot aantal lezingen die alleen op de Codex Vaticanus en de Codex Sinaiticus berusten” (Encarta 2002).

²⁶ Codex *Aleph* (Ⲁ) is ook bekend als Codex Sinaiticus, “een door C. Tischendorf in 1844 ontdekt Grieks bijbelhandschrift, dat gedateerd wordt in de 4de eeuw. Het is afkomstig uit het Catharinaklooster op de Sinai. ... Het handschrift bevat behalve grote delen van het Oude Testament en het vrijwel volledige Nieuwe Testament ook de Brief van Barnabas en een deel van de Herder van Hermas” (Encarta 2002).

opnieuw tot hen en zei' (8:12). En wij worden door alle critici uitgenodigd te geloven dat dit alles zo in het geïnspireerde autograaf stond van de Evangelist.

“Maar dat is ongelofelijk. Kijk eens terug naar wat er staat tussen 7:37 en 7:52, en bemerk: a) dat twee vijandige partijen samenhoopten aan de tempel; b) dat sommigen de hand wilden slaan op de Heer; c) dat het sanhedrin, in debat vergaderd, de dienaars verweten dat zij Hem niet hadden gevangen genomen, en met elkaar redetwisten. Hoe kan de Evangelist dan hebben vervolgd met ‘Jezus dan sprak opnieuw tot hen en zei: Ik ben het Licht der wereld; wie Mij volgt, zal be-list niet in de duisternis wandelen, maar zal het licht van het leven hebben’ (8:12)? Wat moet er dan gedacht worden over wat Johannes bedoelde als hij zulke woorden schreef?”⁽⁶⁰⁾

Zeker, dit argument van Burgon is goed genomen. Wie kan ontkennen dat wanneer Joh 7:53-8:11 wordt afgewezen, het gebrek aan connectie tussen het zevende en achtste hoofdstuk wel bijzonder vreemd is? De lezer wordt weggepakt uit het midden van een dispuut in de vergaderzaal van het sanhedrin en weggestuurd naar Jezus in de tempel, zonder één woord van verklaring. Zo'n impressionistische manier van schrijven kan misschien gevonden worden in een of ander gesofistikeerd modern boek maar niet in een boek van de Heilige Schrift.

(f) Het negatieve bewijs van de manuscripten en versies uitgelegd

Het is niet verwonderlijk dat de *perikoop de adultera* is weggelaten in *Papyri*²⁷ 66 en 75, *Aleph B*, *W* en *L*. Want al deze manuscripten zijn verbonden met de Alexandrijnse traditie die zich gewoonlijk bezondigde aan omissies. Vanaf dat de Montanisten of sommige andere extreme groepen waren begonnen met het weglaten van het verhaal over de overspelige vrouw in hun kopieën, waren de ascetische tendensen van de vroege kerk zodanig dat hun praktijken snel verspreid werden, vooral in Egypte, en produceerden zij juist de situatie die wij vinden in de Griekse manuscripten. Om dezelfde reden wordt de *perikoop* overgeslagen in de Koptische (Egyptische) versies, inbegrepen het recent ontdekte *Bodmer Papyrus III*²⁸, en ook de Syrische en Armeense versies. Al deze versies weerspiegelen de tendens om de *perikoop*, die beledigend was ge worden, weg te laten. En het feit dat deze passage zo algemeen werd weggelaten, moedigde latere schrijvers aan om de criticus te spelen; en dus werd er een groot aantal varianten geproduceerd. En wegens dezelfde oorzaak plaatsen vele schrijvers de passage tussen doorhalingsmarkeringen of in de marge, naast de eigenlijke tekst.

Geen van deze fenomenen bewijst dat de *perikoop de adultera* niet authentiek zou zijn, maar alleen dat er een wijdverspreid vooroordeel tegen bestond in de vroege kerk. Het bestaan van dit vooroordeel maakt het redelijker te veronderstellen dat het verhaal van de overspelster werd weggelaten uit de tekst dan, in het licht van dit vooroordeel, te geloven dat het werd toegevoegd aan de tekst van Johannes. Er bestaat een motief voor weglating, maar niet voor toevoeging.

Eindnoten

32. Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum, Academia Litterarum Vindobonensis, vol. xxxii, pp.359-360.
33. Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum, Academia Litterarum Vindobonensis, vol. xxxxi, p.387.
34. S. S. Patrum J. B. Cotelerius, Antwerp, 1698, vol. i, p.235.
35. Migne, Patrologiae Cursus Completus, Series Latina, vol. 23, col. 579.
36. Didascalia Apostolorum, trans. by R. Hugh Connolly, Oxford: Clarendon Press, 1929, p.76. F. X. Funk, Didascalia et Constitutiones Apostolorum, Paderborn, 1905, vol. 1, p. 92.

²⁷ De oudste tekstbronnen zijn de *Papyri*, met name (P52), de Chester Beatty-papyri (P45-47) en de Bodmer-papyri (P66, 72, 75) (2e en 3e eeuw). In tegenstelling tot wat modernisten denken, zijn de *oudste* handschriften *daarom* niet de beste! Lees hierover meer op <http://www.verhoevenmarc.be/bijbelcorrupties.htm>.

²⁸ Bodmer-papyri, verzameling van handschriften die voor het merendeel christelijke teksten bevatten, daterend uit de 2de tot de 7de eeuw, aangekocht door de Zwitserse bibliofiel Martin Bodmer (Zürich 13 nov. 1899 – Genève 22 maart 1971) voor zijn bibliotheek in Genève. De oudste manuscripten zijn geschreven in het Grieks, de latere in het Koptisch. Ze zijn mogelijk van dezelfde vindplaats afkomstig als de Chester Beatty-papyri. Het meest belangrijk zijn P66, bevattend de bijna volledige tekst van het evangelie van Johannes uit ca. 200, en P75, die geschreven is in de derde eeuw en een groot deel van de evangeliën van Lukas en Johannes bevat. (Encarta 2002).

37. Tischendorf, N. T. Graece, vol. 1, p.829.
 38. Didascalia Apost., p.li.
 39. The Loeb Classical Library, Ecclesiastical History, Eusebius, vol. 1, p.298.
 40. Idem, vol. 1, p.296.
 41. Migne, Patrologiae Cursus Completus, Series Latina, vol. 13, col. 1077.
 42. Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum, Academia Litterarum Vindobonensis, vol. iii, p.638.
 43. Einleitung, p.782.
 44. T Z aus der Schweiz, vol. 4, p.98.
 45. "Codex Bezae," Texts and Studies (Cambridge University Press), vol. 2 (1891), p.195.
 46. N. T. In The Original Greek, vol. 2, Appendix, p.82.
 47. Idem, p.86.
 48. "Codex Bezae," Texts and Studies (Cambridge University Press), vol. 2 (1891), p.195.
 49. What Is The Best New Testament? By E. C. Colwell, Chicago, The University of Chicago Press, Copyright 1952 by the University of Chicago, p.82.
 50. Die Schriften des Neuen Testaments, von Soden, Goettingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1. Teil, 1. Abt., p.486.
 51. Text Of The New Testament, Metzger, p.224.
 52. Die Schriften des Neuen Testaments, 1. Teil, 1 Abt. p.500.
 53. The Causes Of The Corruption Of The Traditional Text, Burgon, p.250.
 54. Text Of The New Testament, Metzger, p.223.
 55. The Causes Of The Corruption Of The Traditional Text, p.257.
 56. Idem, pp.259-260.
 57. What Is The Best New Testament?, p.81.
 58. T. Z. aus der Schweiz, p.98.
 59. The Causes Of The Corruption Of The Traditional Text, p.241.
 60. Idem, pp.237-238.
-

Lees verder:

☞ Corrupties in moderne bijbelvertalingen: <http://www.verhoevenmarc.be/bijbelcorrupties.htm>

verhoevenmarc@skynet.be - www.verhoevenmarc.be - www.verhoevenmarc.be/NieuwsteArtikelen.htm